
DYGDERNAS ÅTERKOMST?

Den svenska debatten brottas med - eller borde brottas med - frågan hur man bygger ett samhälle med social medkänsla; ett som tar hand om sina barn, gamla och sjuka, utan att det offentliga spenderar 70 procent av BNP. Lösningen är inte att göra allt precis som nu, fast med litet mindre pengar. Snarare är det ett samhälle där individer och familjer tar mer ansvar för sig själva och varandra. Men hur inför man ett sådant samhälle när decennier använts åt att motarbeta dess grundläggande värden?

I den amerikanska debatten ställs frågan hur man kan hejda den moderna civilisationens cancer: Bronxifieringen av samhället, där droger, brott, arbetslöshet och faderslösa familjer förör det civiliserade samhället och berövar människor den mest fundamentala drivkraften av alla - den att ha ödet i sina egna händer. Att ösa pengar över getton löser inga pro-

blem, tvärtom, det cementerar dem. Det krävs drömmar, drivkrafter och dygder. Men hur inför man sådant?

I Östeuropa ägnas tankarna åt hur man egentligen inför marknadsekonomi. Statliga konglomerat kan bli privata. Nödvändiga institutioner som äganderätt och näringsfrihet kan införas och garanteras i lag. Men i grunden för en marknadsekonomi ligger också värden som pålitlighet, respekt för avtal och personligt ansvar. Hur införs det efter 50 år med ett system som byggt på motsatsen?

Tre delar av världen och tre frågeställningar, som alla pekar mot det civila samhället som nyckeln. Men det civila samhället låter sig inte organiseras och institutionaliseras som den offentliga sektorn. Det är något som uppstår därför att det kan lösa en uppgift för människor - trygghet, omsorg, säkerhet eller vad det kan vara. Och det kan bara uppstå om det finns en gemensam grund av värden, som inte bara är allmänt omfattade utan också

rationellt vettiga för den enskilde. På den punkten är det illa ställt.

Det är lätt att se hur det kan ha blivit så. Värderelativismen har sedan Axel Hägerströms dagar haft ett fast grepp om svensk samhällsutveckling. Samhällsnyttan har antagits vara något objektivt och vetenskapligt kalkylerbart, för vilket moraliska principer och heliga värden varit hinder. Värderelativismen skapade den sociala ingenjörskonsten och en stat som gärna moraliserar, men inte har så mycket moral. Den skapade ett samhälle där ingen knappast ens reagerar över att "välgörenhet" blir synonymt med förnedring eller att sjuksköterskefackets talesman kallar det för en stor framgång när de sista tendenserna till att se yrket som ett kall är utrotade

Ömsesidig hjälpsamhet

Värden eller dygder må anses som ädla eller fina, men de kan aldrig uppstå eller överleva om de inte också är rationellt kloka för den enskilde. En viktig poäng med att ge en hjälpsam hand till andra är att andra kanske också hjälper mig, som bekant. Och kan man ta det för sannolikt att folk är hyggligt pålitliga minskar transaktionskostnaderna i en ekonomi. Men om de sunda dygderna inte är praktiskt möjliga eller vettiga att hålla på, kommer de så småningom att förtvina.

Den så kallade Aspen-deklarationen sammanfattade "sex kärn-värden": pålitlighet, respekt, ansvar och medborgarskap. Tag i stort sett vilket som helst av de stora svenska sociala systemen - föräl-

draförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen, sjukersättning, socialbidragen, bostadssubventionerna, föreningsstödet, presstödet, invandrarpolitiken, RAS, GAS eller LAS - och ställ frågan: främjar eller motverkar systemet pålitlighet, respekt, ansvar och medborgarskap? Där har vi en del av svaret till varför det civila samhällets dygder och värden är i kris.

Bigott Wadköping

Visst pekar många sociala indikatorer på att en hel del var bättre förr, men förr är inget alternativ. Visst vore det bättre om inte varannat äktenskap slutade i skilsmässa, men ingen förtjänar att låsas fast i olyckliga äktenskap av ekonomiska skäl. Visst låter det fint med föräldrakooperativ, grannskap och små gemenskaper, men den som någon gång lett en vägsamfällighets- eller bostadsrättsförenings sammankomst om kabel-TV, känner begränsningen. Visst vore det bra med litet mer social kontroll, men kanske inte utanför mitt hus. Och visst finns det en punkt när allt det fina i dygder och värden övergår i det bigotta, intoleranta och statiska Wadköping.

Sverige behöver en rejäl liberalisering av i stort sett varje samhällsområde, men också en fastare förankring i enskilda dygder och fasta värden. Här mellan finns såväl ett ömsesidigt beroende som spänningar. Det är en av vår tids viktigaste diskussioner som vi vill bidra till i detta temanummer om dygdernas återkomst i ett liberalt samhälle.